

sve odgovornije i uspješnije sudjeluju u svemu konkretnom pastoralnom radu klera. Pomanjkanje ili manjkava djelatnost pastoralnih vijeća mogla bi biti i plod neke neopravdane bojazni s obzirom na Božji narod. Hijerarhija, koja bi se bojala svojih laika, nekako bi sličila ocu bez djece.

Na kraju još napomena zašto je u naslovu prijedlog »sa« stavljen u zagrade. Budući da se on prije toga nalazi dva puta (»sa slugom... sa zborom...«), bio bi zapravo suvišan. No, zbog opasnosti da se ono kratko »svim« jedva čuje i ne čuje, možda bi bilo bolje reći: »sa svim narodom«.

Pre drag Belić

KULT BOGORODICE U BIZANTSKOM OBREDU (VIII)¹

C. Bogorodica u raznim »trebama«, (p)osvećenjima, molebnima blagodarenjima...

71. **Malo posvećenje vode** (»vodoosvjašćenie«) vrši se 1. kolovoza (augusta), zatim na dan *Prepolovljenja Praznika Pedesetnice* kad liturgijska evanđeoska perikopa govori o Spasiteljevu obećanju da će narodu dati vodu živu, pa na naslovne praznike hramova, kad se ovi po molitvi i kropljenju svetom vodom obnavljaju, te napokon po kućama kadgod to zažele vjernici.² Po svom je sastavu malo posvećenje slično jutrenju koje je sjedinjeno s litijom. Poslije običnog početka moli se psalam 142 (hebrejski 143), a onda dolaze dva bogorodičina. Prvi — a to je *K Bogorodicê priležno*, već ranije preveden³ — moli se dva puta, a drugi jedanput. Taj u slobodnom, prozaičkom prijevodu glasi:⁴

»Nikada umuknuti nećemo, Bogorodice, govoreći o Tvojim moći, mi nevrjednici. Kad Ti ne bi svojim zagovorom stajala pred nama i za nas, tko bi se od nas izbavio od tolikih pogibli? I tko bi nas do ovoga časa očuvao slobodne? Nećemo, Gospo, otpasti od Tebe, jer Ti uvijek svoje sluge spasaš od svakojakih strahota!«

¹ Mogli bismo popraviti barem neke važnije tiskarske »omaške« u prošlom nastavku ove studije (v. SB 22/1982, 239-253): »**ucrkovljenje**« a ne »ucrkovljene« treba čitati na str. 240. u 3. alineji odozgo. — Maslina se grčki veli »*élaia*« a ne »*elain*« (str. 245 baš u sredini). — U drugom stihu prve strofe na str. 249. prvu riječ treba čitati **Pomoći** a ne: **Pomoćni**.

² Cf. NIKOL SKIJ, *Posobie k izučeniju Ustava bogoslužjenja Pravoslavnoj Cerkvi*. S. — Peterburg 1900, 830.

³ Cf. SB 20 (1980) 315.

⁴ Preveo sam ga s crkvenoslavenskog prije nego što sam ga našao u grčkom izvorniku, ali se tekstovi bitno ne razlikuju. Ovaj tropar dolazi i u drugim (p)osvećenjima i blagoslovima. Cf. *Hagiasmátarion* III, 8, 90, 104 et passim. Cf. *Trebnik V*, gl. 2, str. 44.

Umeće se psalam 50 (hebrejski: 51) u kom se poslije svakog stiha pjeva zaziv: »Presvjataja Bogorodice, spasi nas!« Slijedi irmos Bogorodici i 24 tropara.

Tropari se redaju prema grčkom alfabetu koji ima 24 slova. No, u crkvenoslavenskom prijevodu nepoznati, davni prevodilac nije vodio druge brige osim da što vjernije prevede, pa tako stihovi ne počinju po pravilu slovima alfabeta, makar su ona u (barem nekim) izdanjima tiskana. Za ilustraciju evo prva tri tropara:

Slovo Alfa: grčki: *Anymnoûmen*, slavenski: *Vospevaem*...

„ Beta (č. vita), grčki: *Vasiléwn*..., *Carem*...

„ Gama, grčki: *Glwssa*..., slavenski *Jazyk*...

Itd.

Evo nekih misli iz ona 24 tropara.

Marija je:

— *sva bezgrešna* (»panáchrandos«, »prečistaja«: alpha),

— *sva neokaljana* (»panámwmos«, »vseneporočnaja«: vita),

— *(ona koja) spasava svojim molitvama i daje oprostjenje grijeha (epsilon)*,

— *(ona koja) oživljuje... i koja je*

— *blagoslovena náda naših duša* (»evlojeméni elpís twn psychwn himwn«: zita),

— *(ona koja) oslobađa od vječne vatre i muke (lambda)*,

— *besplatno liječilište bolesti* (»iatrión nosimátwn ámisthon«: omikron),

— *Svemira [ili: svijeta] pomirilište* (»kósmou hilastírión«: chi).

I u ovim troparima susrećemo »Gospu od brze pomoći« kao bi neki na Zapadu rekli. Tako npr. u četvrtom [brojeći od kraja] troparu — ovdje samo »u prozi« prevedenom — postavlja se retorsko pitanje:

»Tko trči k Tvom hramu, Bogorodice, a da ne prima brzo lijek duši i tijelu, Bezgrešna?«

Poslije »alfabetskih« tropara slijede i drugi u kojima se zazivlju razni sveci⁵, a na prvome mjestu dakako opet Bogorodica:

Raduj se goro, raduj se kupino, raduj se vrata, raduj se ljestvice, raduj se božanska trpezo, raduj se sviju pomoćnice, Gospo!⁶

Nemoguće je ovdje prevoditi sve što se o Majci Božjoj govori ili pjeva u obredu blagoslova vode, ali moram ipak navesti barem onaj tekst gdje se nalazi izričita veza Bogorodice s vodom koja se posvećuje. Opet prevodim u prozi:

⁵ Upravo kao što su se — od pradavnih vremena — i na Zapadu kod blagoslova krsne vode molile litanije Sviju Svetih.

⁶ *Akoulouthia tou mikroû hagianmoû, hétera tropária: Hagiasmatárión, teûchos triton, En Rhwmé i 1963, sel. 12-13.*

Vodama si stao dažditi, Kriste, * u ljekoviti izvor * u najčasnijem hramu Djevice danas * pa kropljenjem svoga blagoslova goniš u bijeg bolesti nemoćnika, * Liječniče duša i tjela naših!⁷

Sada se čita »apostol« (tj. poslanica Heb 2,11-18) i evanđelje (Iv 5,1-4). U veliku jekteniju uključena je i posebna epikleza da *Sveti Duh posveti vodu (siluju i dējstviem i naītijem Svjatago Duchu)*, a zatim slijedi sama — duga no vrlo lijepa — molitva posvećenja. U njoj se opet na prvome mjestu i prije svih drugih svetaca moli zagovor Bogorodičin. Poslije kropljenja naroda pjevaju se tropari, a u jednome se od njih kliče Majci Božjoj: »... Speûson is hikisían...« — *Požuri da uslišiš molitve onih koji ti vjerno kliču:*

Raduj se, Vladarice, svima pomoćnice, veselje i zaklone i spasenje duša naših!

Daleko je svečanije tzv. *Veliko posvećenje vode*⁸ na svetkovinu Bogojavljenja, ali u njemu ne nalazimo nešto naročito i novo s obzirom na kult Majke Božje a što već nismo sreli u malom posvećenju vode ili gdje drugdje.

72. **Blagoslov temelja nove crkve.**⁹ Poslije redovitog početka i Slave dolazi često pjevani bogorodičen *Predstatel'stvo christian ne postydnoe*, a u glavnoj molitvi Crkva se poziva na Gospin zagovor: »... po molitvama preslavne Gospodarice naše Bogorodice i Vazdadjeve Marije«. Sišavši zatim u iskopano mjesto gdje je, međutim, na stolu smješten kamen-temeljac, svećenik u prekrasnoj molitvi, uz ostalo, govori Božjemu Sinu i ovo da je Krist onaj »ugaoni kamen, koji je od prečiste djevičanske gore bio odsječen bez ruku muškoga sjemena¹⁰...« Položivši kamen na određeno i definirano mjesto, svećenik ga zalijeva sv. uljem. Ako crkva nije kamena nego drvena (nekoć ne tako rijetki slučaj u Rusiji, pa i u Rumunjskoj), onda posvetitelj uzima drvenu sjekiru i njome udara na srednju gredu oltara govoreći: »Počinje se ovo djelo u ime Oca i Sina i Svetoga Duha na čast i spomen... (rekne ime Sveca čija će crkva biti). Amin«. Zatim, kropeći temelje ide k pojedinim stranama crkve. Na južnoj veli da je Isus za naše spasenje došao s Juga i da se kao Svetac pojavio iz »osjenjene Djevičine gore« (*ot prisennyja devičeskija gory... javivyjsja*¹¹). Kad se posvećuje hram Presvetoj Bogorodici u čast, onda — razumije se — imamo i više marijanskih tekstova u cijelome obredu, tj. sva se bogoslužja proplicu hramskom ili titularnom poezijom, dakle, pjesmama o Marijinu misteriju buduće crkve kojoj se temelji upravo posvećuju.

7 »Námasin epombrésas, Christé« — »Vodamy odoždivyj, Christe«: *Hagiasmatarion III* 14-15, *Trebnik V*, gl. 2. str. 53.

8 *Trebnik III*, gl. 5. str. 41-67.

9 *Ib.* gl. 4-6, str. 68-113, *Hagiasmatarion III*, 224-229.

10 *Trebnik III*, gl. 5, str. 93.

11 *Ib.* gl. 8, str. 103

73. **Obnova hrama**¹² — to je gotovo sinonimni izraz za posvetu hrama, a tako se zove, prema tumačenju Nikoljskoga, »zato što preko posvećenja hram postaje od obične zgrade svetim, a dosljedno tome i savršeno drukčijim, novim¹³«. Posvećenje hrama vrši redovito arhierej (biskup), ali — u posve određenim okolnostima i uvjetima — to može učiniti i svećenik, no i tada on donosi u hram *antimins*¹⁴ što ga je već ranije (u tu svrhu) bio (p)osvetio arhierej, jer ga sam svećenik ne posvećuje¹⁵. Na početku večernje uzima se »voskresni« bogorodičen — tj. od nedjelje odgovarajućega glasa — a u otpusnom troparu molimo Gospoda, neka On po Bogorodici prima naše u hramu neprestano prinošene molitve. U jutrenju svaka pjesma u kanonu svršava originalnim bogorodičnima. Evo nekih u slobodnom prijevodu:

»Ti si se jedina u svim pokoljenjima, Djevice prečista, pojavila kao Božja Majka: Ti si, preporučna, bila božansko obitavalište ne oprživši se ognjem nepristupnoga Svjetla. Stoga te svi blagoslivamo, Marijo — Zaručnice Božja!«¹⁶

Irmos 9. pjesme (ali također »u prozi« preveden) glasi:

»Kamen što ga ruka sjekla nije od nesječene gore — Tebe, Djevo, Krist je odsječen kao ugaoni kamen koji spaja sasvim različne naravi. Zato u veselju, Tebe Bogorodice, veličamo.«¹⁷

Na kraju je obreda i ova »samoglasna« stihira Ivana Monaha (gl. 4):

»Danas se crkva narodâ obnavlja časnom i životvornom krvlju [što teče] iz prečiste i nepropadljive Strane Krista, Boga našeg, koji se utjelovio od Svete Djeve. Zato, sabrani zborovi vjernika, proslavimo Oca i Sina i Svetoga Duha, jedino božanstvo koje sadržava sve!«¹⁸

¹² Ib. gl. 8, str. 146-170.

¹³ K. NIKOL'SKIJ, *Posobie...* 796: Naziv bi se mogao i tako tumačiti da je liturgija preuzela iz Iv 10,22 izraz *ἡ ἐγκαινία* što ga ni Vg ne prevodi nego samo latinizira kao *Encaenia*, dok naši prevodioci imaju redovno **posvećenje hrama** (Skarić Stadler, Zagoda, Sarić, Rupčić, Duda-Fučak, jedino Vuk — bliže originalu — piše: **praznik obnovičenja**). Ivanov je izraz gotovo isti kao u 1 Mak 4,59, jer je Juda Maka-bejac bio uveo taj praznik; hai hemérai tou eghánismou tou thysiasteriou. Cf. Septuaginta id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes editit Alfred Rahlfs, Stuttgart s.a. editio sexta, I pg. 1054. — Stvarno velik je dio ovog bogoslužja o kome radimo isti kao i na obljetnicu posvete konstantinovske bazilike sv. Groba (335.), što se u bizantskom obredu slavi 13. rujna (septembra) a zove se: **Mnéme tw̄n Egkainiwn tēs h̄gias toū Christoū hemwn Anastásews**. Cf. *Anthológion toū hólou eniautoū I*, en Rhwm̄i 1967, 647.

¹⁴ *Antimins* je pamučno (nekoć laneno) platno na kome je izvezena (ili kakvom drugom tehničkom izrađena) slika Gospoda u gorbu. Neki bi možda pomislili da je to likovna amplifikacija no samo u manjim razmjerima Torinskoga platna: otprilike kao *corporale* u rimskom obredu. Stavlja se na »prijesto« (tj. »oltar« u terminologiji zapadnih obreda). Izvan božanske liturgije (mise) na njemu (ali složenom) leži evanđelje (»*naprestol'noe*«), a sama se liturgija služi nad njim (ali rastvorenim). Ime dolazi vjerojatno od grčkog *anti* = namjesto i latinskog *mensa* = stô, oltar. U antimins se ulažu moći svetaca — kao što je nekoć bilo propisano za oltare u rimskom obredu. Cf. NIKOL'SKIJ, *Posobie...*, str. 7-8.

¹⁵ Cf. NIKOL'SKIJ o. c. 797.

¹⁶ Crkvenoslavenski: »bogonevjesto«. To je bogorodičen poslije 8. ode. Cf. **Trebnik III**, gl. 8, str. 165.

¹⁷ Ib.

¹⁸ **Trebnik III**, str. 169.

74. **Blagoslov i posveta ikone Presvete Bogorodice**¹⁹ počinje jednako kao i posveta ikone Kristove, a onda slijede specifičnosti ovog blagoslova. U drugoj posvetnoj molitvi koju čita svećenik kaže se da je Bog Mariju po bogomajčinstvu učinio »predstavnicom, pomoćnicom i molitvenicom²⁰ svim vjernima.« Doslovno prevodim zanimljivu stilizaciju epikleze koja ujedno odaje visoko poimanje ikona kao sakramentala prvoga reda, poimanje daleko više nego što ga ima zapadni kršćanin:

«... Pogledaj sada na nas koji ti se smjerno (ponizno) molimo i koji nju zovemo istinski Bogorodicom i vjerujemo da to Ona i jest pa je u molitvi k Tebi vjerno zazivamo: po njezinim molitvama učini da budu uslišane naše prošnje i molimo te pošalji milost svoga Presvetoga Duha na ovu ikonu, koju tvoje sluge učiniše na čast i spomen njezin i blagoslovi i posveti je nebeskim svojim blagoslovom te joj podaj silu i snagu čudotvornog djelovanja. Učini je liječnicom i izvorom iscjeljenja za sve one koji se u bolestima njoj uteknu i — Bogorodice radi — od Tebe pomoći zaištu. Svima onima koji pred ovom ikonom preblagoslovenu Djevu i Mater Gospoda našega Isusa Krista, tvog ljubljenog Sina dostojno budu štovali i kao zastupnicu roda kršćanskoga u molbi k tebi, te kao pomoć u svojim bijedama i nevoljama budu prizivali, udostoj ih da postignu oslobođenje, zagovor i brzu pomoć! Milostivo im podaj oprostjenje grijeha i da brzo postignu onu blagodat koju prose, da nađu milost koju žele od tvog čovjekoljublja, učini da postanu učesnicima tvoga kraljevstva...»

Dakle opet dva izraza o »brzoj pomoći«!

Nadalje svećenik — sada u tihoj molitvi — moli da molitvenim zagovorom Bogorodičnim i kropljenjem svete vode Bog ovu ikonu blagoslovi i (p)osveti i pokaže je svima, koji se s vjerom budu pred njome molili, kao cjeliteljicu duševnih i tjelesnih bolēsti te oslobođenje od svih neprijateljskih navala i silnu zaštitu.

Dok ikonu kropi svetom vodom, svećenik glasno (a negdje i tri puta) govori:

Posvećuje se ova ikona blagodaću Presvetoga Duha,
okropljenjem ove svete vode:
u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amin.

Zatim se pjeva nekoliko prekrasnih bogorodičnih tropara da na kraju svećenik — cjelovavši samu ikonu — izvrši obični otpust (naroda).

¹⁹ Cf. **Trebnik III**, gl. 15, str. 231-240.

²⁰ **Molitvenik**, molitvenica znači u crkvenoslavenskom (a otuda i u srpskom i ruskom, ali više u crkvenoj upotrebi) isto što u današnjem našem jeziku molitelj, moliteljica. Molitvena knjižica (Krajačević!) dobila je kasnije naslov molitvenik baš kao što priručna knjiga za rad u kuhinji ima titul **kuharica**. Najprije postoji pojam osobe, a onda se po njoj daje zgodan i praktičan naslov knjizi. Sličan jezični fenomen našao sam i u titulaturi stručnih priručnika za druga zvanja: **Moderni pčelar**, **Svoj knjigoveža** i sl. Isto je tako analogatum principale čovjek koji se dobro i mnogo moli — to je **molitvenik**, a onda tek (naknadno, kasnije) dolazi kao analogatum secundarium knjižica (ili knjiga) u kojoj su sabrane molitve i eventualno upute za molitvu. Ta knjiga dobiva ime **molitvenik**, jer pomaže čitatelju da bude dobar molitvenik u prvotnom, originalnom značenju.

75. Razne molitve, blagodarenja (zahvalnice), molebna pjenija ili molebni i kult Bogorodice

Molebnoe pēnie ili moleben — grčki: *paráklisis* — mogli bismo, ako ne već doslovno a ono barem po smislu, najbolje prevesti kao *pobožnost*. Istočni liturgičari ne razbijaju glave da pronađu i istaknu razlike između liturgijske pobožnosti u strogom smislu od paraliturgijskih i neliturgijskih kako to još uvijek čine njihove kolege na katoličkom Zapadu. K. Nikoljskij ovako objašnjava sam pojam molebna: »Premda veći dio bogoslužja tvore molebna pjenija Gospodu, Njegovoj prečistoj Materi i Svecima zagovornicima kod Njega i našim zaštitnicima — ipak, prvenstveno i isključivo molebnim pjenijem (molebnom) naziva se ono osobito bogoslužje gdje (ljudi) mole od Gospoda i njegovih ugodnika slanje milosti ili zahvaljuju Bogu za postignuta dobra²¹.« Dakle, moleben nije ni božanska liturgija, ni sakramenti, ni Služba časova.

Prema istom liturgičaru, molebni se u hramovima služe pred božanskom liturgijom i poslije nje, kao i poslije jutrenja i večernje, a katkada npr. »u carske i viktorijalne dane« sa zvonjavom zvona. Molebni su po svojoj strukturi slični sastavu jutrenja — dakle s kanonom (9 pjesama u kojima se irmosi amplificiraju drugim troparima i kondacima) — ali ima molebnih pjenija bez kanona i bez evanđelja, ako je moleben upravljen Spasitelju, Materi Božjoj i kojem svetitelju ujedno. Katkada se završna molitva (pred otpustom), osobito kod velikih nakana i potreba, moli klečeći. Neka ovo bude dosta za sam pojam molebna, a koga zanimaju pojedinosti, neka pogleda liturgičke priručnike²² ili, još bolje, sam *Typikon (Ustav)* kao i one bogoslužne knjige u kojima se molebni nalaze. Te knjige su *Posledovanie molebnih penij* ili druge naročite kao npr. *Veliki Trebnik*. *Kanon molebnyj* Presvetoj Bogorodici nalazi se osim toga i u *Oktoihu* u I. dijelu poslije 4. glasa, a u II. dijelu poslije 8. glasa²³.

Spomen Presvete Bogorodice naći ćemo gotovo u svakom molebnu — barem u onom standardnom, posljednjem zazivu (ili bolje pozivu) jektenije: *Presvjatuju, prečistuju, preblagoslovennuju, slavnuju Vladyčicu našu Bogorodicu i prisnodjevu Mariju... pomjanuvše...* Nadalje, taj je spomen i u izražaju Bogorodičina posredništva u premnogim molitvama — i to pri kraju specifikacije potrebe i motiva (titula) što ih Bogu upućujemo. Obično je to obrazac: »... *po molitvama Prečiste Vlade rice naše Bogorodice*« ili nešto slično, što odgovara nekako latinskoj — samo kristološkoj — formuli posredovanja u molitvama, upućenim Ocu: *po Kristu Gospodinu našem!* Tako je to npr. u *Općem molebnu*²⁴, u

²¹ NIKOL'SKIJ, *Posobie*... , 832.

²² *Ib.* 832-843.

²³ *Ib.* 833-834.

²⁴ *Hagiasmatáron III*, 102-121. — *Trebnik* 5, glava 1, str. 24. Odsada skraćujem referenciju za *Trebnik*: prva cifra znači dio, druga glavu, a treća stranicu rimskog izdanja, koje sam dosada stalno upotrebljavao.

blagoslovima peći²⁵, lađe²⁶, ribarskih mreža²⁷, bezdjetnih supruga²⁸, u vrijeme pomora stoke²⁹ i u mnogim drugim molebnima. Kod Grka npr. i u blagoslovu čistog, duhovnog prijateljstva (pobratimstva)³⁰.

Vrlo je često bogorodičen *Predstateljstvo christian nepostydnoe* — što smo ga već preveli³¹. On dolazi npr. u molebnima pred početak svakoga dobrog djela³², pred početak učenja³³, kod blagoslova što ga primaju putnici polazeći na plovidbu³⁴, pa u vrijeme suše³⁵ i, obratno, u vrijeme beskonačnih i (zato) štetnih kiša³⁶, u vrijeme pogubnog vjetrova i smrtonosne zaraze³⁷, pred početak crkvenog sabora³⁸ i pred početak društvenog (državnog) sabora³⁹.

76. Osim tih i drugih često upotrebljavanih i stoga općenitih bogorodičena nalazimo u molebnima i neke specifične teotokione koji odgovaraju upravo određenoj nevolji vjernika. Tako npr. u službi raznih litija i molitvenih bdjenja, molimo svu opjevanu i blagoslovenu Bogorodicu, neka nas ona kao ljubiteljica dobra utješi i pomiluje⁴⁰. Kada je moleben za plodnost bezdjetnih supruga — a tako nešto lijepo, mislim, nemamo u Rimskom obredniku — onda se u jednoj od više krasnih molitava govori i ovako: »Gospodine Isuse Hriste, Sine Boga živoga, koji si utrobu Presvete Djeve Marije čudesno plodnom učinio da po Duhu Svetomu začne, rodi i othrani Tebe, Boga i Spasa našega, molimo te i zaklinjemo, premilosrdni Gospode, da ovim svojim slugama (imena) dadeš plod kako bi rodili i odgojili čeda za život vječni...⁴¹«. U blagoslovu štale: »Gospode Isuse Hriste, caru nebesa i zemlje, Riječi Očeva, po kojoj je sve postalo, Ti si, da nas iskupiš iz ralja Podzemlja (»ot čeljustej adskih«), htio uzeti naše tijelo te se po Duhu Svetomu u krilu preblagoslovene Marije Djeve začeti i u štali među blagom roditi se i, u pelene povezan, htio se skloniti u jaslje...⁴²«. I mnoge druge ljudske potrebe tako se u molebnima povezuju s Biblijom i Marijom.

U blagodarenju za uslišane molitve i za svako Božje dobročinstvo u jednom teotokionu opet nailazimo na »brzu pomoć«⁴³ baš kao i u kanonu

²⁵ Trebnik 5, 7, 85.

²⁶ Ib. 5, 16, 104.

²⁷ Ib. 5, 18, 107.

²⁸ Blagoslovenie suprug čad neimuščich: Trebnik 5, 29, 141-142.

²⁹ Ib. 5, 34, 153.

³⁰ Hagiasmatáron 3, 194-195: Euchè eis adelphopolian pneumatikén. Sjećam se da sam negdje u domaćoj literaturi čitao o sličnom svećeničkom blagoslovu sklopljenoga pobratimstva i kod katolika u Dalmaciji. Mislim da je taj sakramental grčkog podrijetla.

³¹ Cf. ŠB 19 (1978) 34, marg. br. 19.

³² Trebnik 4, 4, 67.

³³ Ib. 4, 6, 108.

³⁴ Ib. 4, 9, 144.

³⁵ Vo vremena bezdoždija: Trebnik 4, 10, 183-184.

³⁶ Vo vremena bezvedrija: ib. 4, 11, 214-264.

³⁷ Ib. 4, 12, 262-309.

³⁸ Ib. 4, 13, 316-317.

³⁹ Ib. 4, 14, 333-334.

⁴⁰ Ib. 4, 15, 352.

⁴¹ Ib. 5, 29, 142-143.

⁴² Blagoslovenie ogrady skotov, sirječ stajni: ib. 5, 35, 157-158.

⁴³ Ib. 4, 5, 88.

molebna u vrijeme neprestanih kiša: tako to u prvoj, petoj i šestoj pjesmi⁴⁴.

Previše bismo vremena i prostora potrošili, kad bismo htjeli samo navoditi a kamoli još i razglabati izričaje i obrasce vjere, pouzdanja, predanja, ljubavi... što ih sadržavaju ostala brojna poglavlja Trebnika, osobito razni molebni.⁴⁵

77. Kad govorimo o prostornom vidiku štovanja Majke Božje u bizantskom obredu odnosno u Pravoslavnim Crkvama, onda ne možemo ne spomenuti i druge neke akatiste Presvetoj Bogorodici osim onoga najpoznatijega Blagovještenju koji se svečano slavi u Časnom i Velikom Postu, i o kojem smo već ranije govorili⁴⁶. Imam pri ruci krasno i praktično izdanje zbirke akatista većinom na crkvenoslavenskom jeziku — ali ima ih i na ruskom. To je *Akafisnik*, izdatel'stvo »Žizn's Bogom« (*Foyer Oriental Chrétien*), Bruxelles 1978, in-24° pg. VI + 704. Knjiga sadržava 30 akatista Presvetoj Trojici, Euharistiji, Bogorodici, Svecima, Časnom i životvornom Krstu Gospodnjem, za pokojnike. Deset akatista (od njih trideset) — dakle jedna trećina — jest na čast Presvete Bogorodice. Evo njihovih — ali skraćениh — naslova redom: *Blagovijesti, Ikoni Tihvinskoj, Trojeručici, Uspeniju, Radosti sviju tužnih, Brzoi pomoćnici* (»Skoroposlušnici«), *Bogorodičinu ukazanju u Novgorodu, Čudotvornoj ikoni, »Neočekivana Radost«, Ikoni »Deržavnaja« i Pokrovu Presvete Bogorodice*⁴⁷. Da malo pabirčimo — bar koji ljepši izraz iz ovog bogatog perivoja Marijina!

»Raduj se (odsada kratica: RS), tiha luko burom drmanih!

RS, sigurna izvjesnosti sumnjača!

RS, jedina Majko milosrđa!

RS, brza pomoćnice onima koji su u nevolji i napastima!

RS, Ti koja patnjama čistiš našu grešnost!

RS, Ti koja tugovanjem liječiš naše duševne nemoći!

RS, Ti koja nas učiš prezirati tašte radosti ovoga svijeta!

RS, Ti koja nas uzdižeš od svijeta u Nadsvijet!

RS, Ti koja nas privlačiš od zemaljske ljubavi k nebeskoj, Božjoj ljubavi!

RS, Ti koja nam usred samih naših stradanja daješ utjehu i milosni život!

RS, obećanje vječnih dobara!

RS, Posrednice vječne radosti!

RS, Omjlošćena Bogorodice Djevo, Radosti sviju tužnih!⁴⁸

⁴⁴ Ib. 4, 11, passim: 214-264.

⁴⁵ Dok sam spremao posljednji dio ove studije, izišao je iz štampe prijevod Trebnika na moderni srpski jezik: *Trebnik*, Kragujevac 1983. Izdaje Izdavačka ustanova Srpske pravoslavne eparhije šumadijske »Kalenić« — Kragujevac. Preveo sa grčkog i crkvenoslavenskog Dr. Emilijan Čarnić, in-24° str. 506. Mislim da nije preveden sav veliki Trebnik (barem potpuno u poređbi sa grčkim i ruskim). No po drugoj strani, u kragujevačkom trebniku ima **obred blagosiljanja i rezanja kolača** (tj. prigodom krsne slave: str. 407-408).

⁴⁶ Cf SB 22 (1982) 16-19.

⁴⁷ Prvih je devet akatista svrstano u Bogorodičinu grupu: *Akafisnik* str. 129-345, samo je deseti došao — ali ne znam zašto — u III. skupinu (svetaca, krsta, pokojnih).

⁴⁸ *Akafist Presvjatej Vladyčice našej Bogorodice, vseh skorbjaščih radosti, ikos 2:* citirano izdanje *Akafisnika* str. 227-228.

Nije li tzv. »Fatimska ideja« već davno prije 1917. izražena u 11. kondaku istoga Akatista *Radosti sviju tužnih*, gdje molimo Presvetu Bogorodicu i ovako: »... Ūkroti gnev Božij, pravedno na ny dvižimyj grech radi našich...!«⁴⁹ Rekao sam tzv. »Fatimska ideja«, jer je ona u stvari prastaro, općekršćansko dobro, u naša vremena samo ponovno i potresno naglašeno.

Što znači Bogorodica u duhovnom životu inoka (tj. redovnika, monaha, kaluđera), lijepo odaju ove riječi:

»Ti si, Djevo, zid zaštite pravoslavnim inocima i svim drugim pobornicima djevičanstva i čistoće: zato si svoju baštinu – Goru Atos – učinila nepristupnom ženama da u njoj, bez sablazni grijeha, borave monasi koji svoju nadu za spasenje stavljaju poslije Boga jedino u Tebe pa te ovako zazivaju:

Raduj se, ne uveli cvijete djevičanstva!

RS, poljski ljiljane čistoće!

RS, svjetlonosni nebeski svode što osvjetljuješ revnitelje čistoće!

RS, svitče (knjigo) premudrosti Božje, koja činiš mudrima branitelje djevičanstva⁵⁰.

RS, Zagovornice spasenja monasima, koji se svojski vježbaju u dobru!

RS, pustinjacima Gore Atoške pokrove i ogrado!

RS, Ti koja milosnu radost ulijevaš u bogoljubna srca!

RS, Ti koja daješ duhovnu utjehu ogorčenima!

RS, odgojiteljice djeva i siročadi bez majke!

RS, Ti koja ljubavlju prema božanskom Zaručeniku oslađuješ djevičanske zaborave!

RS, jaka Pomoćnice u teškoj borbi s ostacima⁵¹ putenih strasti!

RS, vazda budna čuvarice monaških zajednica (»obitelji«)!

RS, predobra Brza Pomoćnice, koja na dobro ispunjaš naše molbe⁵².

I tako dalje... Opet je pred nama ocean Marijinih pohvala u akatistima. Moram završiti, ali preporučujem cijenjenim čitateljima, da nabave citirani *Akafistnik* i da duhovno onda uživaju ne samo u Bogorodičnim nego i u svim ostalim akatistima.

⁴⁹ Ib. 240.

⁵⁰ To je neprevediva igra riječi na crkvenoslavenskom (a vjerojatno i na grčkom)! **Cjelomudrie** naime znači djevičanstvo, nevinost i čistoću (integritas). Sufiks **-mudrie** dolazi i kod drugih kreposti npr: **smirennomudrie** znači poniznost, smjernost. Taj je sufiks, mislim, samo slavenski ekvivalent grčkoga sufiksa **-phrosyne** (npr. swphrosyne). Zato u mom gornjem prijevodu na moderni hrvatski ovaj stih nema ni izdaleka one snage i ljepote, koja nas osvaja u crkvenoslavenskom (kao i u grčkom izvorniku, koji mi, na žalost, nije pri ruci): Tu se naime tri puta čuje izraz **mudrost** ali svaki put sa drugom nijansom: najprije je to Božja, onda Marijina i napokon naša, vjernička mudrost: **Radujsia, premudrosti Božja svitče, račitelej cjelomudrija umudrjajuščaja!**

⁵¹ Priznajem, nisam našao u riječniku značenje riječi »prirjaženie«. Stih naime glasi: **Radujsja, v tjažkoj borbe s prirjaženijami strastej plotskich krepkaja Pomoćnice!** No mislim da sam ipak — prema korijenskoj analizi riječi — pogodilo smisao.

⁵² **Akafist Presvjatej Vladyčice našej Bogorodice imenuemyja »Skoroposlušnica,** 10. ikos: citirana zbirka *Akafistnik* str. 262-263.